

Ethiek in Sociaal Werk

Marita van Rijs,
3 november 2020

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

In 8 stappen van onderbuikgevoel
naar onderbouwde keuze

Inhoud

Beste Sociaal werker,

Leuk dat je dit e-book bij de webinar “Ethiek in het sociaal werk” hebt gedownload. Gebruik het en deel het zoveel je wilt.

Marita van Rijs

Inhoud:

3. Het goede willen doen
4. Inzichten vanuit de ethiek
6. Casus met 8-stappenplan
10. Tips en hoofdkussen
11. Leiding geven aan
12. Vragen
13. Cursusaanbod
16. Over mij
17. Het 8-stappenplan vragenlijst

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Het goede willen doen

Het goede willen doen.

Iedereen wil eigenlijk het goede doen. Dat is mijn uitgangspunt. En in de meeste gevallen weet je precies wat je moet doen. Je handelt vanuit je ervaring, kennis en deskundigheid. En dan ineens kom je die situatie tegen dat je het niet precies weet. Er knaagt iets. Wat is nu het goede om te doen? Je merkt dat een collega er anders over denkt dan jij en je weet dat die collega ook de intentie heeft het goede te doen.

Dilemma.

Kenmerk van zo'n knaagsituatie is dat, wat je ook kiest, het nadelige consequenties heeft. Hoe je ook handelt: het heeft vervelende gevolgen voor jou, je collega of de cliënt. Een ander kenmerk van zo'n situatie is dat je moet kiezen tussen twee 'dingen', waarden die goed zijn.

Je herkent dat vast wel in je werk: keuzevrijheid van de cliënt aan de ene kant en jouw plicht om te helpen aan de andere kant. Kortom: wat je ook beslist: het is niet leuk en je moet een keuze maken tussen goed-goed. Dat heet een moreel dilemma.

Geen kant en klare oplossing. Wel een zorgvuldig besluit.

Als professional wordt van je verwacht dat je een beslissing neemt die je kunt verantwoorden. Dat betekent dat je kunt laten zien dat je er goed over hebt nagedacht en een zorgvuldige afweging tussen de verschillende argumenten hebt gemaakt. Een praktisch stappenplan met inzichten uit de ethiek kan hierbij helpen. En nee, er komt niet automatisch een goed antwoord uit rollen. Het besluit blijft lastig, maar je kunt het besluit in ieder geval verantwoorden.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Inzichten vanuit de ethiek

Inzichten vanuit de ethiek.

Al eeuwen lang willen mensen het goede doen en al die tijd is er dus ook over nagedacht wat dan het goede is om te doen.

Dit heeft geleid tot drie perspectieven van waaruit je een beslissing kunt nemen.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Inzichten vanuit de ethiek

Plichtethiek

Uitgangspunt: rechten en plichten. Het gaat om algemeen geldende regels die nodig zijn om goed met elkaar te kunnen samenleven. Je moet je beloftes nakomen is bijvoorbeeld zo'n regel. Deze regels worden o.a. vastgelegd in beroepscode: de plicht om vertrouwelijk om te gaan met informatie en wetten: je mag niet doden.

Valkuil van plichtethiek: dat moet nu eenmaal zo. Bevel is bevel.

Gevolgenethiek

Uitgangspunt: afweging tussen positieve en negatieve gevolgen.

Vanuit de gevolgenethiek neem je niet de algemeen geldende principes als criterium voor je handelen maar de gevolgen die jouw handelen heeft. Je weegt de voor- en nadelen tegen elkaar af met als criterium: het moet zoveel mogelijk geluk voor zoveel mogelijk mensen opleveren. Je mag 1 iemand doden wanneer je daarmee 100 mensen redt.

Valkuil: het doel heiligt de middelen.

Deugdethiek

Uitgangspunt: wat voor mens wil ik zijn? Je staat voor de spiegel en je ziet een goed mens: wat doe jij om een goed mens te zijn? Deugden zijn bijvoorbeeld: betrokken, integer, betrouwbaar en eerlijk. De deugd zit in het midden van twee extreme posities. Afhankelijk van de situatie zit je iets meer naar rechts of iets meer naar links. In de ene situatie ben je wat eerlijker dan in een andere situatie. Het kenmerk van dit perspectief is dat je vanuit de context handelt.

Valkuil: ik bedoelde het toch goed?

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

8-Stappenplan voor moreel beraad

8-stappenplan voor een moreel beraad

Een stappenplan helpt om een zorgvuldig besluit te nemen. Dit doe je met elkaar. Zo'n overleg over een dilemma heet een moreel beraad. De casus die ik heb besproken tijdens het webinar op 3 november, neem ik als voorbeeld voor de uitwerking van deze acht stappen.

Dit plan is eigenlijk heel simpel. Je neemt besluiten zoals je dat normaal ook doet.

Beeldvorming: wat is er eigenlijk aan de hand?

Oordeelsvorming: argumenten verzamelen.

Besluitvorming: wat je in dit stappenplan doet zijn de ethische perspectieven bij je besluit betrekken en maatregelen bedenken om de nadelige gevolgen op te vangen.

Casus

Als sociaal werker kom je bij een echtpaar dat diep in de schulden zit. Jij helpt hen bij het saneren van de schulden. Je komt er in een gesprek met het echtpaar achter dat ze frauderen.

Je zit nu met het dilemma of je dit zal melden ja of nee. Natuurlijk zijn er nog veel vragen over deze casus, maar met deze informatie moeten we het doen. Bij een moreel beraad kan de inbrenger van de casus natuurlijk veel relevante informatie geven.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Stap 1 tot 4

Beeldvorming

Stap 1. Voor welke keuze sta ik?

Meld ik de fraude ja of nee?

Stap 2. Wie zijn de belanghebbenden?

Wie zijn de belanghebbenden? Op wie heeft de keuze effect? Een moreel juiste beslissing houdt rekening met rechten en behoeften van betrokkenen.

In deze casus zijn dat het echtpaar, de sociaal werker, collega's, de organisatie, familie van het echtpaar.....

Stap 3. Welke informatie heb ik en welke informatie heb ik nog nodig?

Denk hierbij aan juridische kaders, beroepscode, procedures, protocollen en de richtlijnen van de beroepscode. Wat staat er in de beroepscode van sociaal werkers? Weet jij bijvoorbeeld of je juridisch verplicht bent om de fraude te melden?

Stap 4. Welke waarden, rechten en plichten staan op het spel?

In deze casus: verantwoordelijkheid, vertrouwen, recht van de cliënt om zelf te beslissen, plicht om belangen van de samenleving in het oog te houden, eerlijkheid.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Stap 5

A: vanuit

Plichtethiek

Oordeelsvorming: de weging met hulp van theorieën uit de ethiek.

Stap 5.

A) **Argumenten vanuit de plichtethiek:** welke algemene regels plichten en rechten spelen hier een rol?

-Plicht om het recht van mensen zelf hun beslissing te laten nemen te respecteren.

-Plicht om vertrouwelijk met informatie om te gaan.

-Plicht om belangen van de samenleving in het oog te houden.

-Recht van de cliënt op vertrouwelijkheid.

Welke beslissing zou je nemen vanuit de plichtethiek?

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Stap 5

B: vanuit gevolgen- ethiek

Oordeelsvorming: de weging met hulp van theorieën uit de ethiek.

Stap 5.

B) **Argumenten vanuit de gevolgenethiek.** Je zet de positieve en negatieve gevolgen van wel/niet melden op een rijtje.

Mogelijk positief gevolg van melden: jij bent eerlijk tegenover jezelf want Je kunt niet met fraude leven.

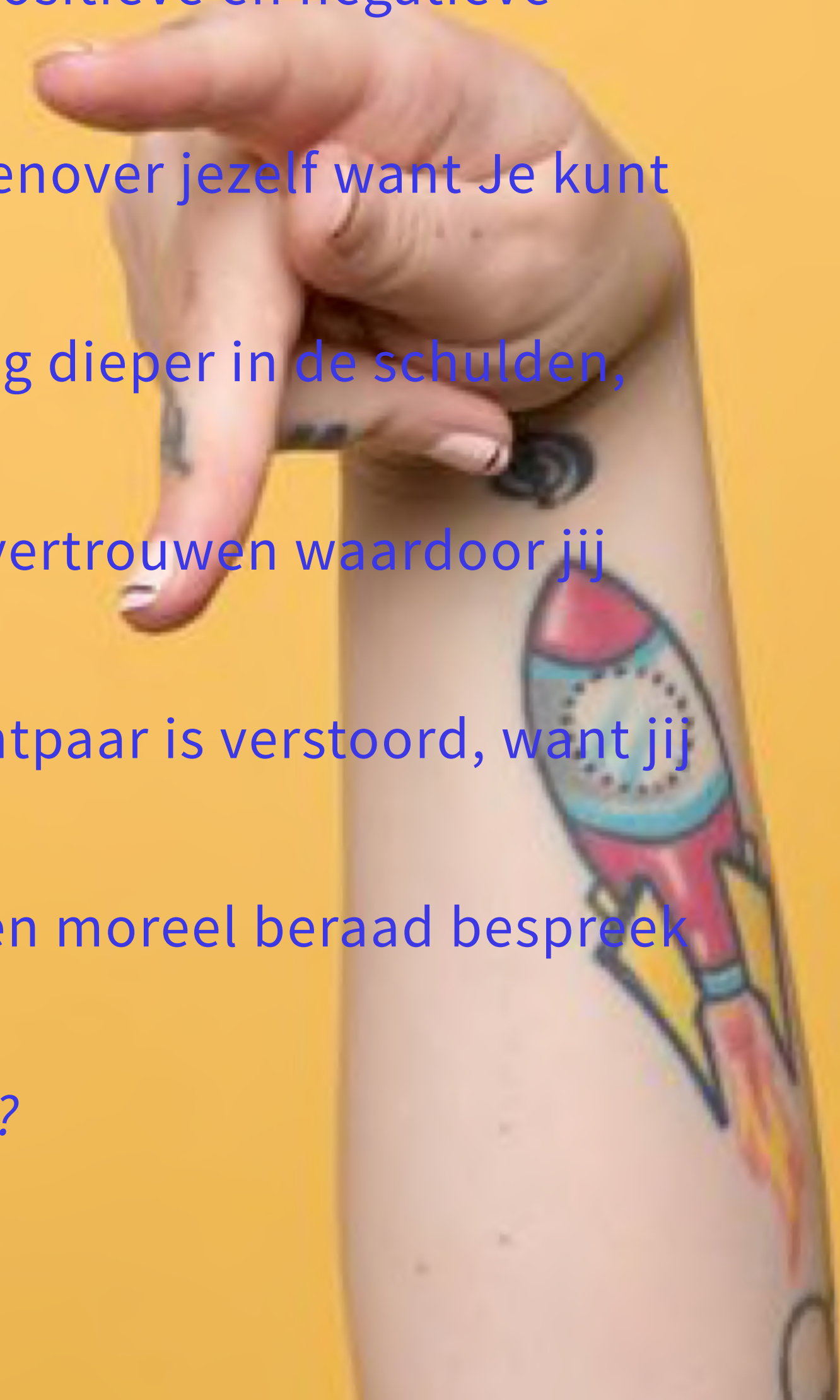
Mogelijk negatief gevolg van melden: echtpaar komt nog dieper in de schulden, de vertrouwensrelatie is geschaad.

Positief gevolg van niet melden: het echtpaar blijft jou vertrouwen waardoor jij hen kunt blijven helpen.

Negatief gevolg van niet melden: de relatie met het echtpaar is verstoord, want jij keurt de fraude af.

Deze opsomming van de gevolgen is niet volledig. In een moreel beraad bespreek je alle mogelijke gevolgen.

Welke beslissing zou je nemen vanuit de gevolgenethiek?

Stap 5

C: vanuit deugd- ethiek

Oordeelsvorming: de weging met hulp van theorieën uit de ethiek.

Stap 5.

C) Argumenten vanuit de deugdeethiek. Wat voor mens wil ik zijn in deze situatie?

Wanneer ben ik een goed mens in deze situatie?

Welke deugden spelen in deze situatie een rol?

Betrokken, betrouwbaar, integer, onafhankelijk.

Welke beslissing zou je nemen vanuit de deugdeethiek?

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Stap 6 tot 8

Besluitvorming

Stap 6 Wat is mijn conclusie?

Nu maak je je afweging. Je hebt vanuit de drie verschillende perspectieven gekeken. Nu maak je je eigen afweging. Wat weegt voor jou het zwaarst en waarom?

Stap 7. Wat kan ik doen om de schade zoveel mogelijk te beperken?

Afhankelijk van je keuze, bedenk je acties om de nadelige gevolgen te compenseren. Wanneer je besluit niet te melden zou je met het echtpaar zorgvuldig de opties (het echtpaar meldt het zelf, het echtpaar stopt nu met de fraude zonder het te melden, het echtpaar gaat door met de fraude) en de daarbij behorende consequenties op een rijtje kunnen zetten.

In geval van wel melden, bespreek je wat de consequenties kunnen zijn en hoe jij (of je collega als ze niet met jou verder willen) daarbij kunt helpen.

Stap 8. Doe ik het ook? Kun jij je besluit verantwoorden? Bij twijfel heroverweeg 5 en 6.

Stel jezelf bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Hoop ik dat mijn keuze niet uitkomt?
- Durf ik mijn besluit met een collega te delen?
- Durf ik mijn besluit met de cliënt te delen?

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Tips en hoofdkussen

Tips voor een goed moreel beraad

Het begint met je morele intuïtie. Er “knaagt” iets. En dat iets blijft je bezig houden, je weet niet precies wat je moet doen. Een volgende stap is morele moed. Durf het dilemma onder ogen te zien en te bespreken met je collega's in een moreel beraad.

- Durf je eigen morele intuïtie te onderzoeken.
- Luister zonder oordeel.
- Stel open vragen.
- Probeer er achter te komen waar het bij iemand echt om gaat.

Wat levert een moreel beraad op?

Wanneer ik een moreel beraad heb begeleid is steevast de reactie: wat fijn om het hier een keer met elkaar over te hebben en er de tijd voor te hebben. Dat geeft rust.

Het levert nog meer op:

- een besluit dat je kunt verantwoorden
- criteria waardoor je steeds makkelijker besluiten kunt nemen
- draagvlak voor besluiten
- duidelijkheid over wat te doen en waarom.

Tot slot: een goed geweten is het beste hoofdkussen.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

KEEP CALM
AND
VOTE

Leiding geven aan morele besluitvorming

Leidinggeven aan 'het goede doen', hoe doe je dat?

Een simpele en kleine stap is om je overwegingen bij een besluit mee te geven. Vertel niet alleen je besluit, maar vertel je dilemma en licht toe welk argument voor jou het zwaarst woog en waarom. We denken soms dat medewerkers de achtergrond van een besluit wel snappen, maar zij hebben jouw denkproces niet meegemaakt.

Er is onderzoek gedaan naar wat effectieve teams zijn (Karin Derksen). Het blijkt dat deze teams een goede balans hebben tussen vertragers en versnellers.

Versnellers zijn de mensen die doelen stellen, plannen en organiseren. Vertragers reflecteren, zoeken de dialoog en stellen (kritische) vragen.

Zorg als leidinggevende voor die balans. Als ik een moreel beraad doe met leidinggevendenden dan blijkt dat zij zich vooral zien als de versnellers. Dat is ook een groot deel van hun functie. Daarom vinden ze reflecteerdors soms maar lastig tijdens een vergadering. Waardeer echter de vertragers. Het onderzoeken van morele dilemma's vraagt om vertragers en versnellers.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Vragen?

Vragen of een dilemma?

Op de website www.demoreleruimte.nl vind je het cursusaanbod. Zit dat wat je zoekt er niet bij? Bel of mail en we onderzoeken samen wat jij nodig hebt in je organisatie en hoe we dat vorm kunnen geven.

Wanneer je een vraag hebt of een dilemma wil voorleggen: mail gerust naar info@demoreleruimte.nl. Je krijgt altijd een reactie van mij.

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Cursusaanbod

Broodje

Lunchvoorstelling Broodje Ethiek

“Broodje Ethiek? Is dat niet dat broodje waar je altijd heel lang op moet kauwen? En dat dan nog moeilijk te verteren is?”

“Nee, dit is de luchtige variant.”

Nieuwsgierigheid is het beleg. Waarom doen we de dingen zoals we ze doen?

Veel mensen hebben bij ethiek de associatie dat het moeilijk is en over lastige dilemma's gaat. Tijdens deze voorstelling laten we zien dat ethiek van alledag en iedereen is. En dat het ook leuk kan zijn om het er met elkaar over te hebben. Zonder te oordelen.

Veel organisaties willen wel graag "iets met ethiek", maar vinden het lastig een ingang te vinden om ethiek bespreekbaar te maken. Als het gebeurt, gaat het vaak om problemen. Deze lunchvoorstelling biedt gesprekstof waardoor medewerkers op een meer luchtige manier over ethiek gaan praten en nadenken.

Met een acteur spelen we een aantal alledag-ethiek situaties. Naar aanleiding daarvan hebben we een gesprek waarin nieuwsgierigheid de leidraad is.

Dit doen we tijdens de lunch.

“Eén broodje kroket graag... of nee, doe toch maar een broodje ethiek.”

Voor wie: iedereen in de organisatie

Begeleiding: Marita van Rijs (trainer) en Eric Veldman (acteur)

Duur: 30 minuten inclusief nagesprek.

Tijdstip: tijdens de lunch.

Locatie: op locatie.

Doel: praten over ethiek is dagelijkse kost, zinvol en kan ook leuk zijn

Prijs: maximaal € 500,- afhankelijk van eventueel vervolgtraject

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

MEER INFO

Cursusaanbod voor Teams

Bespreek met je collega's wat het goede is om te doen

Duur: 1 dag **Voor:** Teams

Je ziet dat een collega het heel anders aanpakt dan jij en andere keuzes maakt. Wat is dan het goede om te doen? Deze dag helpt je om daar met elkaar over in gesprek te gaan. Ethische gespreksvoering helpt om samen uit te vinden waar het bij jou en bij je collega echt om gaat.

Inhoud:

- Doorvragen
- Herkennen van dilemma's.
- Ethisch theoretisch kader.
- Wat is het goede om te doen?
- Voorbeelden uit jullie dagelijkse praktijk

Kosten: € 1370,- to 50% subsidie mogelijk **MEER INFO**

Werkwijze:

- Ik neem vooraf contact op om het programma op maat te maken: uw/jullie vragen zijn het startpunt.
- Mijn werkvormen stem ik af op de doelgroep.
- Ik heb een ruime trainerservaring. Daarom slaag ik erin flexibel te zijn en het programma en de werkvormen direct aan te passen wanneer de situatie daarom vraagt. Linksom of rechtsom: het doel blijft mij helder voor ogen.
- Daarnaast vind ik het belangrijk dat er ook gelachen kan worden.
- Jullie dagelijkse praktijk is uitgangspunt van mijn trainingen.
- Deelnemers krijgen na afloop een certificaat.

Moreel beraad: verantwoorde beslissingen nemen als team

Duur: 1 dag **Voor:** Teams

Leer op deze dag hoe je als team, volgens een duidelijk stappenplan, een zorgvuldige beslissing neemt die je kunt verantwoorden.

Inhoud:

- Herkennen van dilemma's.
- Kennismaking met verschillende ethische stromingen.
- Introductie stappenplan.
- Oefenen van vaardigheden.
- Aan de hand van een casus uit jullie praktijk een verantwoorde beslissing nemen.

Kosten: € 1370,-, tot 50% subsidie mogelijk **MEER INFO**

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Cursusaanbod

voor

leidinggevers

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

Leidinggeven aan ethisch bewustzijn. Hoe doe je dat?

Duur: 2 dagen **Voor:** Leidinggevers

Leer hoe je een werkklimaat stimuleert waarin mensen reflecteren, hun keuze verantwoorden en integer met elkaar omgaan, kortom: professioneel handelen.

Inhoud:

- Reflectie op persoonlijke, professionele en organisatie waarden.
- Theoretisch ethisch kader.
- De bandbreedte van de professionele vrijheid.
- Wat maakt leidinggeven aan ethisch bewustzijn anders dan “gewoon leidinggeven”?
- Interventiemogelijkheden
- De rol van vertragers en versnellers in een team.

Kosten: € 3080,- (inclusief acteur), subsidie mogelijk

MEER INFO

Werkwijze:

- Ik neem vooraf contact op om het programma op maat te maken: uw/jullie vragen zijn het startpunt.
- Mijn werkvormen stem ik af op de doelgroep.
- Ik heb een ruime trainerservaring. Daarom slaag ik erin flexibel te zijn en het programma en de werkvormen direct aan te passen wanneer de situatie daarom vraagt. Linksom of rechtsom: het doel blijft mij helder voor ogen.
- Daarnaast vind ik het belangrijk dat er ook gelachen kan worden.
- Jullie dagelijkse praktijk is uitgangspunt van mijn trainingen.
- Deelnemers krijgen na afloop een certificaat.

Moreel beraad begeleiden

Duur: 2 dagen **Voor:** iedereen die moreel beraad wil begeleiden, minimaal hbo denkniveau

Leer in deze training om zelf een moreel beraad te kunnen begeleiden.

Inhoud:

- Wat is moreel beraad?
- Kennismaking met belangrijkste ethische stromingen.
- Introductie stappenplan.
- Uitwerking van het stappenplan naar inhoud, proces en procedure.
- Trainen van vaardigheden.

Kosten: € 3080,- (inclusief acteur) , subsidie mogelijk

MEER INFO

Over mij

Sinds ik afstudeerde in de Ethiek (in 1987) loopt de vraag “wat is het goede om te doen” als een rode draad door mijn werk.

Ik heb gewerkt als trainer en coach in allerlei sectoren, met allerlei mensen, van jeugdzorgers, zorgmedewerkers, militairen tot politie-agenten. Ik trainde vertrouwenspersonen en ondernemingsraden.

Jouw ervaringen zijn voor mij het startpunt om een mooi leerproces te starten, waarin ook gelachen kan worden.

Contact:

info@demoreleruimte.nl

LinkedIN: klik [hier](#)

 de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

8-Stappenplan

Stap 1 tot 4

Beeldvorming

Stap 1.

Voor welke keuze sta ik?

Je hebt een dilemma omdat je moet kiezen tussen twee mogelijkheden: A of B.
Formuleer de keuzes en geef aan welke keuze je goed vindt en waarom.
Ik kies A/B dat is het goede omdat.....ondanks.....

Stap 2.

Wie zijn de belanghebbenden? Op wie heeft de keuze effect? Een moreel juiste beslissing houdt rekening met rechten, behoeften en wensen van betrokkenen.

Stap 3.

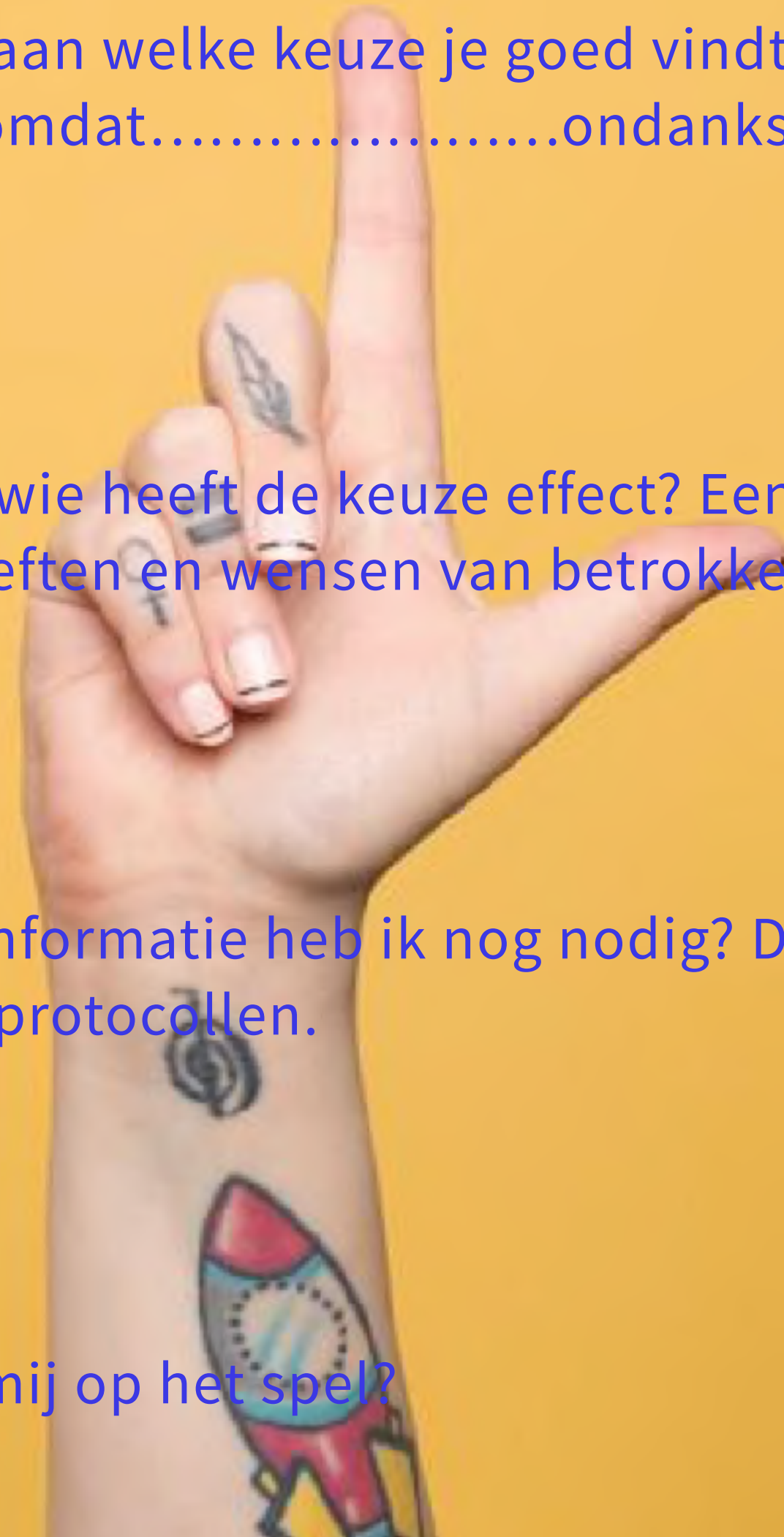
Welke informatie heb ik en welke informatie heb ik nog nodig? Denk hierbij aan juridische kaders, beroepscode, procedures, protocollen.

Stap 4.

Welke waarden staan hierbij voor mij op het spel?

de morele ruimte

www.demoreleruimte.nl

8-Stappenplan

Stap 5

Oordeelsvorming: de weging met hulp van theorieën uit de ethiek.

Stap 5.

- a. Verzamelen van argumenten Hoe zou je handelen vanuit het perspectief van morele plichten? (plichtethiek: welke morele plichten spelen hier? O.a. beroepscode)
- b. Hoe zou je handelen vanuit het perspectief: zoveel mogelijk geluk voor zoveel mogelijk mensen (gevolgenethiek/utilisme)?
- c. Hoe zou je handelen vanuit jouw professionele deugdzaamheid? Welke deugden spelen hierbij een rol?

8-Stappenplan

Stap 6 tot 8

Besluitvorming

Stap 6.

Wat is mijn conclusie? Welke argumenten wegen voor mij het zwaarst en waarom?

Stap 7.

Wat kan ik doen om de schade zoveel mogelijk te beperken?

Stap 8.

Doe ik het ook? Kun jij je besluit verantwoorden? Bij twijfel heroverweeg 5 en 6.

Checkvragen:

- Hoop ik eigenlijk dat niemand merkt wat ik heb besloten?
- Durf ik mijn besluit te delen met collega's, cliënten?

